

În numeroasele colecții de „obiecte” arhitectonice ale muzeelor etnografice în aer liber din R. S. România (ca să ne referim direct la tema dezbaterii noastre), puține sînt acelea care nu sînt socotite „documente ale continuității” și multe, acelea care ne îndreptățesc să afirmăm „originalitatea” arhitecturii populare românești, originalitate firește relativă, dacă privim lucrurile în perspectivă „comparatistă”. De aceea ar fi, poate, util să trecem, sumar bineînțeles, în revistă cîteva din aspectele sau problemele arhitecturii populare care ar putea constitui documente ale „continuității”, în sensul riguros al termenului, precum și modalitatea muzeografică de realizare sau expunere a acestor mărturii arhitectonice.

1. Am evoca în primul rînd, într-o anume ordine „cronologică”, problema importantă și complexă a formelor și a planurilor locuințelor țărănești așa cum au putut fi ele descifrate în săpăturile arheologice din toate orizonturile de cultură de pe teritoriul românesc, planuri pe care etnografii ar fi trebuit să le identifice în materialul culturii populare din ultimele două secole. Se știe prea bine că începînd cu cele mai vechi culturi neolitice din țara noastră (cultura Criș, de pildă), apar două forme fundamentale de construcții: așa numitele „bordeie” de plan mai mult sau mai puțin oval și locuințele construite la suprafața solului, de plan predominant dreptunghiular. Cele două forme de locuințe se vor regăsi mereu de-a lungul mileniilor, ele fiind în forme evoluate pînă în secolul al XX-lea. Nu insistăm asupra diferențelor dintre cele două forme de locuințe, cunoscute, și nici asupra

distribuției lor teritoriale; dacă arheologii ne-ar fi oferit material suficient, sistematizat pe epoci și mai ales pe arii teritoriale, poate că muzeele etnografice în aer liber, sau măcar unul dintre ele, ar putea să prezinte, într-un sector special, această succesiune paralelă a celor două forme, alegînd cîteva momente cheie din lunga istorie a locuinței pe teritoriul românesc: 1. neolitic, 2. epoca bronzului, 3. epoca fierului, locuința geto-dacă, 4. epoca prefeudală, 5. epoca feudală, 6. secolul al XVIII-lea; firește că ar fi o sarcină muzeologică destul de complexă, dar importanța științifică, politică și educativă a unui astfel de sector specializat, cred că, nu mai trebuie subliniată. Dificultățile nu numai materiale, dar și cele teoretice, care s-ar pune cu acest prilej, nu vor fi mici, dar, credem că, țelul politic și educativ, mai ales pentru tînăra generație, ar justifica eforturile depuse.

În ce privește planurile celor două forme de locuințe, ne lipsește, de asemenea, (poate există totuși dar nefructificate de etnografi) o sistematizare arheologică la nivelul întregii țări, oferind distribuția teritorială pe epoci a planului circular și a planului dreptunghiular. Dealtfel, nici efortul etnografilor nu a fost prea concludent în această privință, informațiile cu privire la construcțiile circulare din ultimele două secole fiind foarte puține și nesistematizate încă. Deși se știe că, pentru Moldova de pildă, aceste construcții circulare au o deosebită pondere, fiind înregistrate și locuințe de acest plan.

2. Din seria locuințelor de-a lungul timpului ar trebui să rețină mai mult atenția locuința geto-dacă despre care

avem mai multe informații, deși nu totdeauna suficient de concludente. Ar trebui să remarcăm în primul rând că avem și reprezentarea lor iconografică pe Columna lui Traian. Dar acele imagini nu par a reproduce cu exactitate casele dacice. Pe Columnă, casele par a fi înălțate pe piloni, iar acoperișul în două ape este construit din plăci sau scinduri mari, late, prinse în cuie, caracteristici ce nu au putut fi confirmate arheologic. Pe de altă parte, înfățișarea generală a caselor de pe Columnă nu seamănă deloc cu străvechea casă românească de pe acele meleaguri, pe care o cunoaștem prea bine, care are acoperiș țuguat în patru ape. Este drept însă că în ace ași zonă, a bazinului mijlociu al Mureșului, se întâlnesc și case având acoperișul în două ape cu învelitoare din lespezi de piatră (în paranteză fie spus, cu toate că acest fel de case, unicat în țara noastră, a fost semnalat încă de acum douăzeci de ani, și prin publicații, nici un muzeu în aer liber din țara noastră nu a reușit să aducă acest fel de casă, probabil unul din argumentele cele mai puternice ale continuității și originalității culturii populare românești; azi, acest tip de casă este complet dispărut, dispariția având loc sub ochii noștri, a etnografilor muzeografi), care poate să fi sugerat sculptorilor Columnei unele trăsături ale caselor reproduse. Mai degrabă însă credem că, spre deosebire de costumul dac pe care sculptorii l-au avut sub ochi în cortegiul triumfal al lui Traian de la Roma, în ce privește casele, aceștia le-au imaginat „cam cum ar fi trebuit” să arate și, poate, și prin analogie cu cele ale populațiilor „barbare” de dincolo de Alpi, adică din imediata vecinătate a Italiei. Mai notăm că pe Columnă apar și unele colibe de plan circular (dacă nu cumva or fi căpițe de fîn) și acestea redată inexact. S-ar putea ca aceste colibe să fi existat în forma în care există ele și azi la aromânii din Pind. Venind vorba de Pind și de aromâni, ar fi de menționat, iar în paranteză, că în nici un muzeu din țara noastră nu există locuință de aromân, fie de forma colibei circulare, fie de forma obișnuită, dreptunghiulară, deși avem o populație aromânească bine

Ulcior de Oboga, jud. Olt

definită prin caracterele ei culturale. Reamintesc că în prima versiune a Muzeului Satului (1936) exista o frumoasă locuință aromânească, cu un interesant interior. Poate că aici s-ar cuveni extinsă paranteza amintind de îndatorirea noastră de a înfățișa și locuințele românilor din afara hotarelor noastre, tocmai ca argument al unității și continuității poporului român pe întreaga sa vatră de formare și dezvoltare istorică.

3. Un alt aspect important al arhitecturii populare însă, cu totul insuficient prezentat în colecțiile muzeelor noastre etnografice, este cel al tehnicilor de construcție. Un început, bun, există la Muzeul tehnicii populare din Sibiu, dar departe de a răspunde exigențelor unei demonstrații convingătoare pe plan național. Și acest aspect ar aduce dovezi convergente în problema atât a continuității cât și a unității poporului român.

4. Un tratament muzeologic asemănător ar trebui acordat și decorului în arhitectura populară, atât ca soluții tehnice, cât și ca repertoriu al motivelor decorative. Firește că, din punct de vedere muzeologic, acest aspect poate fi înfă-

Aspect din Muzeul tehnicii populare – Dumbrava Sibiului.

Muzeul etnografic al Transilvaniei, Cluj-Napoca : aspect din secția în aer liber de la Hoja.

țișat și în cadrul colecțiilor în aer liber, cu anume limite, dar, și, mai ales, în cadrul expozițiilor de bază pavilionare. Cele câteva bune încercări de pînă acum (una la Muzeul Banatului) sînt departe de a răspunde exigențelor reprezentării decorului arhitectonic pe plan național.

5. În sfîrșit, dacă este vorba să discutăm „comparatist”, poate că ar fi cazul ca muzeologii etnografi din România să ia în discuție proiectul unui muzeu în aer liber de arhitectură populară sau vernaculară europeană sau sud-est europeană, spre a împlini o cerință ce se va manifesta tot mai puternic pe plan muzeologic european, odată cu, pe de o parte, dispariția arhitecturii tradiționale, iar pe de altă parte, cu tendința de a înfățișa

unitatea culturii nu numai populare europene pe un plan general. În acest cadru european va reieși și mai pregnant în relief atît vechimea arhitecturii noastre populare, în raport cu evident mai recentele aporturi ale popoarelor înconjurătoare, cît și originalitatea arhitecturii noastre populare, întemeiată tocmai pe vechimea și autohtonicitatea ei indiscutabilă. Un asemenea muzeu european de arhitectură populară (vernaculară) ar putea fi realizat oricum în următoarele două decenii și este bine ca România, date fiind experiența și poziția ei fruntașă pe plan mondial în această privință, să dețină prioritatea în această direcție.

Portul popular, document al continuității și originalității culturii populare românești

dr. TANCRED BĂNĂȚEANU

Colecțiile muzeelor noastre etnografice, deci patrimoniul etnografic muzeal al României, reprezintă — și nu mai este necesar să argumentăm — chintesența, științific constituită, a specificului nostru etnic, cu adînci implantații și implicații în autohtononia poporului nostru, unele adevărate documente ale continuității și îndeosebi ale originalității culturii populare românești.

Faptul fiind incontestabil, nu asupra acestuia ne vom opri, ci vom orbita problematica noastră în jurul ideii de valoare documentară a portului popular.

Mai multe sînt elementele care permit stabilirea filiației obiectelor, fenomenelor și proceselor etnografice actuale din sorgintea formelor culturale specifice geto-dacice și chiar mai vechi, iliro-tracice, deci să mărturisească asupra autohtoniei, continuității și unității culturii populare pe oikumena românească. Dintre acestea enunțăm: structura morfologică a unor piese de port; alfabetul, scriitura ornamentală; concepția decorativ — estetică; funcționalitatea diverselor piese și a costumului în ansamblu.

Pornind de la piesele de port existente azi — îndeosebi în colecțiile etnografice muzeale — și analizînd, cu grijă, toate documentele trecutului, se pot stabili similitudini, uneori chiar identități morfologice, păstrate peste veacuri, care conferă acestor obiecte valoarea de documente ale *autohtoniei și continuității* ființei poporului român pe meleagurile carpațo-danubiano-pontice.

Fără a intenționa să aducem, în acest context, documente inedite, vom argumenta tema prin câteva exemple cunoscute, atestînd, astfel, existența documentară a unor elemente de port care, virtual, pot constitui un substrat pentru evoluția portului popular românesc:

— căciula din blană de oaie aparține unei arii mai largi, dar a fost identificată cu documentele neolitice de la Butmir, pe figurinele ilirice de la Vinča și pe Columna lui Traian și Monumentul de la Adamclisi;

— cămașa femeiască autohtonă, cu brezărău, apare și pe Columnă și pe metopele de la Adamclisi;